

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-5750-9462>**Прокопенко Ю. С., Південноукраїнський національний університет імені
К. Д. Ушинського**

ПАРЛАМЕНТСЬКІ СИСТЕМИ І ВИБОРЧІ ІНСТРУМЕНТИ: СВІТОВА ПРАКТИКА

В сучасному світі парламентаризм і виборчі системи є ключовими інструментами забезпечення демократичного управління та політичної стабільності. Глобалізація, технологічний прогрес і зміни суспільних запитів викликають трансформації парламентських інститутів і виборчих механізмів. Дослідження світових моделей парламентаризму та виборчих систем дозволяє виявити ефективні підходи до політичного представництва і зрозуміти виклики, що стоять перед демократичними державами, особливо у контексті зростаючої політичної поляризації, нерівності участі у виборах і нових форм політичної взаємодії. Особливу роль у цьому відіграє Міжпарламентський союз, що об'єднує парламенти різних країн та сприяє координації зусиль у подоланні глобальних викликів. Стаття пропонує комплексний аналіз різноманітних парламентських систем (однопалатних і двопалатних), виборчих моделей (мажоритарних, пропорційних, змішаних) та їхнього впливу на якість демократичного представництва, стабільність уряду та ефективність законотворчості. Вивчаються теоретичні концепції провідних зарубіжних і вітчизняних дослідників. Методологія дослідження базується на порівняльно-історичному аналізі, системному підході та контент-аналізі офіційних даних Міжпарламентського союзу та бази ACE Electoral Knowledge Network. Аналізується також роль Міжпарламентського союзу у зміцненні парламентаризму та підвищенні якості демократичного процесу. Робота структурована у три основні блоки: дослідження ролі Міжпарламентського союзу, огляд типів парламентських систем у різних регіонах світу, а також порівняння виборчих систем з урахуванням їхніх переваг, викликів та тенденцій розвитку. Цей комплексний підхід дає змогу сформулювати цілісну картину сучасних трансформацій у парламентаризмі та виборчих технологіях, визначити ключові проблеми та перспективи реформ у глобальному масштабі.

Ключові слова: виборчі системи, структурно-функціональний аналіз, системи представництва, парламентаризм, міжпарламентський союз, політичний процес.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасному світі парламентаризм та виборчі системи відіграють ключову роль у забезпеченні демократичного управління та політичної стабільності. Глобалізація, технологічний прогрес і зміни у суспільних запитах стимулюють постійний розвиток і трансформації парламентських інститутів та виборчих механізмів. Аналіз світових практик парламентських структур і виборчих систем дозволяє виявити ефективні моделі політичного представництва, а також зрозуміти виклики, що стоять перед демократичними державами. Це особливо важливо в умовах зростаючої політичної поляризації, нерівності участі у виборах та появи нових форм політичної взаємодії. Тож дослідження парламентських систем і виборчих інструментів у різних регіонах світу є актуальним для розробки ефективних стратегій вдосконалення демократичних інститутів та підвищення якості політичного процесу.

Особливу увагу в цьому контексті заслуговує Міжпарламентський союз, який об'єднує парламенти різних країн і сприяє формуванню спільних підходів до вирішення глобальних викликів. Парламентські системи світу мають значну варіативність — від однопалатних до класичних двопалатних моделей, що відображає історичні, культурні та політичні особливості кожного регіону. Виборчі системи, у свою чергу, формують основу демократичного представництва, забезпечуючи зв'язок між громадянами та політичними інститутами. Вони суттєво впливають на якість демократичного процесу, стабільність уряду та ефективність законотворення.

Метою дослідження є визначення регіональної специфіки організації парламентського

представництва в контексті аналізу розвитку застосування виборчих систем та ролі міжпарламентського співробітництва у зміцненні парламентаризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові дослідження в галузі парламентаризму та виборчих систем відзначаються комплексним підходом до вивчення їхніх взаємозв'язків та впливу на якість демократичного представництва.

Важливим джерелом для аналізу світових тенденцій є база даних Міжпарламентського Союзу (МПС), що регулярно оновлює інформацію про структуру парламентів і виборчі практики у понад 180 країнах [7]. Матеріали МПС дають змогу системно вивчати парламентські системи в їхньому функціональному контексті, враховуючи як історичні традиції, так і сучасні виклики. Важливим напрямком досліджень сьогодні є дослідження форм міжпарламентської взаємодії та дипломатії, як форм спеціального представництва. Аналіз міжпарламентських інституцій здійснено в працях І. Дудко [4; 5], В. Гошовської [3], А. Кофеліса [17; 18], Дж. Рокаберта, Ф. Шиммельфенніга, Л. Краснік, Т. Вінзена [33]. Офіційний сайт ACE Electoral Knowledge Network надає доступ до бази даних виборчого законодавства країн світу, що надає можливості порівняльного аналізу виборчих систем, визначення їхньої ролі у легітимності парламентів [12].

Аналіз структури парламентаризму провідними зарубіжними дослідниками представлений у низці ґрунтовних праць. Зокрема, А. Лейпгарт у монографії «Моделі демократії» класифікує демократичні режими за критеріями пропорційності виборчих систем, централізації влади, архітектури парламенту (однопалатні/двопалатні структури) та розподілу виконавчої відповідальності [29]. Лейпгарт пропонує концептуально насичену модель класифікації демократичних режимів, в основі якої лежить поділ на мажоритарну та консенсусну демократії. Автор вказує, що попри значну різноманітність інституційних форм, демократії можуть бути впорядковані за двома головними вимірами – концентрація влади та поділ влади – які відображають ступінь мажоритарності або консенсусності інституцій [29, с. 1-8]. Мажоритарна модель, яку Лейпгарт називає також Вестмінстерською (від британської політичної системи), характеризується правлінням більшості, концентрацією влади в руках однієї партії, централізованим прийняттям рішень, однопалатним парламентом і простими правилами внесення змін до конституції [29, с. 9-29]. Натомість консенсусна демократія прагне до поділу влади, широкого представництва та інклюзивного прийняття рішень. Вона ґрунтується на багатопартійності, коаліційних урядах, пропорційній виборчій системі та сильних механізмах стримувань і противаг [29, с. 30-45]. Лейпгарт виділяє десять інституційних змінних, які дозволяють емпірично розрізнити ці дві моделі. Вони поділяються на два виміри: виконавча влада — партії, що включає тип уряду (однопартійний чи коаліційний), відносини між гілками влади, виборчу систему, систему партій, та організацію груп інтересів [29, с. 60–173]; федералізм — інституційна структура, до якого належать форма державного устрою (унітарна чи федеративна), структура парламенту, процедура внесення змін до конституції, судовий нагляд і незалежність центрального банку [29, с. 174–238]. На основі цих змінних автор створює двовимірну карту демократій, на якій позиціонує 36 стабільних демократичних країн світу [29, с. 239–254]. Його аналіз свідчить, що консенсусні демократії мають кращі результати за такими показниками, як якість урядування, рівень представництва, соціальна згода та політична стабільність [29, с. 255–294]. Він особливо підкреслює, що поширена думка про ефективність мажоритарної демократії не підтверджується емпіричними даними. У підсумковому розділі Лейпгарт робить два ключові висновки: політичні системи можна чітко класифікувати за мажоритарною чи консенсусною логікою, консенсусні демократії, як правило, ефективніші і більш інклюзивні, ніж мажоритарні [29, с. 295–303]. Праця Лейпгарта отримала практичне значення для розуміння того, як інституційна архітектура впливає на якість демократичного врядування.

Г. Б. Пауелл проаналізував, як виборчі системи можуть бути використані для зміцнення демократичного управління. Пауелл підкреслює, що мажоритарні моделі мають тенденцію до формування стабільних урядів за рахунок репрезентативності, тоді як пропорційні – забезпечують справедливіше представництво, але і урядову фрагментацію [32]. Р. Кац дослідив трансформації виборчих систем у контексті політичних реформ, а також вплив інституційних змін на стабільність демократій та якість представництва [26]. У сфері виборчих систем і політичного представництва варто виділити працю Н.-К. Бормана та М. Голдера [15], в якій автори досліджують понад 160 виборчих систем, класифікуючи їх за різними параметрами та демонструючи, як виборчі моделі впливають на розвиток партійних систем, урядових коаліцій та стабільність політичних режимів. Т. Кармак розглядає типології виборчих систем у контексті функціонування політичних інститутів,

зокрема парламентів, урядів і судових органів [17]. В працях Б. Мохончук та Р. Чупріна здійснено аналіз характеру парламентського представництва, як залежного від виборчу виборчої системи [8; 11].

Особливості структурної організації парламентаризму досліджені в працях М. Бауера та Б. Шрайера, які пропонують порівняльний аналіз двопалатних парламентських систем, досліджуючи вплив бікамералізму на ефективність законодавчого процесу, представництво та баланс влади в демократичних державах [14]. Аналогічна проблематика розглянута в праці Т. Азаренко [1], Н. Бабинської А. Константинівської, О. Рибій, А. Бондарчук [2], І. Осадчук [9], І. Дудко [4; 5] а також в колективній праці Київського національного університету під загальною редакцією В. А. Гошовської (2024), в якій зроблено комплексний аналіз структурної організації, класифікації парламентsd та практики міжпарламентській взаємодії [3]. Загальна архітектура системи представництва з огляду на взаємодію субнаціональних, національних та наднаціональних систем проаналізована в працях Ю. Узун [10], А. Кофеліса [17; 18], які підкреслюють зростання інклюзії локальних інтересів у парламентський процес національного та наднаціонального рівнів, що відповідає тенденціям децентралізації та розширення демократичної участі. Водночас, глобальні виклики, зокрема політична нестабільність у низці регіонів, демонструють складність поєднання формальних інституційних рамок із практичними політичними реаліями [13; 25].

Отже, сучасні наукові дослідження відображають інтегративний підхід до вивчення парламентаризму, де розвиток виборчих систем, міжпарламентська взаємодія та специфіка інституцій представництва взаємопов'язані й обумовлюють еволюцію політичних систем у напрямку більшої демократичності та ефективності.

В основі методології цього дослідження лежить комплексний підхід, який поєднує порівняльно-історичний аналіз, системний підхід та контент-аналіз. Така методологія дозволяє проаналізувати парламентські системи та виборчі інструменти у різних регіонах світу. Основою стало порівняльне дослідження, що дало змогу зіставити різні моделі парламентаризму і виборчих систем, визначити їх особливості, переваги та виклики у контексті політичної стабільності та демократичності. Історичний підхід забезпечує розуміння формування парламентських структур та виборчих практик під впливом традицій, колоніальної спадщини та міжнародних політичних процесів, зокрема ролі Міжпарламентського союзу. Контент-аналіз офіційних документів, даних IPU і наукових джерел став основою для систематизації характеристик виборчих систем і оцінки їх впливу на політичне представництво. Крім того, методологія включає огляд практичних кейсів із різних регіонів, що допомагає ілюструвати теоретичні концепції на прикладі реальних політичних систем та виборчих технологій. Поєднання цих методів створює міцну базу для аналізу сучасних парламентських трансформацій і виборчих механізмів, а також для визначення перспектив їх розвитку в глобальному контексті. Структура роботи побудована за трьома основними блоками: аналіз форм міжпарламентської взаємодії та формування спеціальних інституцій, їх впливу на реформи представництва; огляд парламентських структур у ключових регіонах – їх види, функції та політичні особливості; розгляд виборчих систем, що застосовуються у різних країнах, їх типів, переваг і викликів, а також тенденцій їх розвитку. Це дозволяє створити цілісну картину сучасних трансформацій парламентаризму та виборчих технологій, а також окреслити перспективи подальших реформ у світовому масштабі.

Виклад основного матеріалу. Міжпарламентська взаємодія: інституції, вплив на парламентські реформи та розвиток демократичних систем представництва. Сьогодні дослідники виокремлюють декілька хвиль розвитку міжпарламентської взаємодії [4, с. 173].

Першу хвилю досліджують зі створення Міжпарламентського союзу (МПС) у 1889 році британцем В. Р. Кремером і французом Ф. Пассі, які прагнули створити платформу обговорення проблем війни та миру. Першу конференцію відвідали делегати з дев'яти країн, зокрема Великої Британії, Франції, Італії, Іспанії, Бельгії, Ліберії, Данії, Угорщини та США. Спочатку МПС об'єднував окремих парламентарів, з часом став міжнародною організацією парламентів суверенних держав і залишався майже єдиним подібним інститутом до 1945 року. Окрім нього, існували регіональні організації – Північний міжпарламентський союз (1907), Парламентська асоціація Імперії (1911) і Ліга Націй (1919–1946) [17].

З того часу МПС перетворився на глобальну організацію, що об'єднує 181 національний парламент і 15 асоційованих членів. Штаб-квартира розташована в Женеві, Швейцарія, а також існують офіси в Нью-Йорку та Відні. На офіційному сайті МПС вказується, що організація «діє

парламентською дипломатією та забезпечує парламентам і парламентаріям повноту спільної дії світу, демократії та стійкого розвитку у всьому світі. Гаслом МПС є «За демократію для всіх». Місія Міжпарламентського союзу (МПС) полягає в тому, щоб бути всесвітньою організацією національних парламентів, яка сприяє розвитку демократичного врядування, інституцій та цінностей. МПС співпрацює з парламентами та парламентарями з метою формулювання ефективних рішень і реагування на потреби й очікування громадян [7].

Стратегія МПС на 2022–2026 роки, затверджена на 143-й асамблеї в Мадриді у листопаді 2021 року, визначає п'ять стратегічних цілей: створення ефективних парламентів; сприяння інклюзивним та представницьким парламентам; підтримка стійких та інноваційних парламентів; аактивізація колективних парламентських дій; посилення підзвітності МПС [23]. Ці цілі спрямовані на зміцнення демократії, прав людини, гендерної рівності, участі молоді, боротьби зі зміною клімату та сталого розвитку шляхом політичного діалогу, співпраці та парламентських дій. Стратегія була розроблена на основі широкого консультативного процесу, в якому взяли участь 902 особи з 107 країн, включаючи парламентаріїв, парламентський персонал, інституційних донорів, партнерів та політичне керівництво МПС [23, с. 9].

На чолі МПС стоїть Президент, який обирається на трирічний термін та виконує функції політичного представника організації у міжнародних інституціях і координує стратегічні напрями діяльності. Генеральний секретар очолює Секретаріат – виконавчий орган, що відповідає за адміністративне управління, координацію щоденної діяльності, підтримку взаємозв'язку між членами МПС. Керівними органами МПС є Асамблеї, Керівна рада та Виконавчий комітет. Асамблеї МПС – це головні зібрання, що проходять двічі на рік і об'єднують парламентаріїв з усього світу для обговорення глобальних викликів, ухвалення резолюцій і формування загальної політичної волі. Керівна рада є найвищим керівним органом між сесіями Асамблеї. Вона приймає ключові рішення щодо політики, бюджету та напрямів роботи МПС. Виконавчий комітет забезпечує стратегічну координацію між основними органами, здійснює нагляд за фінансовими питаннями та підтримує зв'язки з іншими міжнародними структурами. До структури МПС входять також постійні комітети, які займаються тематичними напрямками: Комітет з питань миру та міжнародної безпеки; Комітет зі сталого розвитку; Комітет з демократії та прав людини; Комітет у справах ООН. Окрім того, МПС має низку спеціалізованих органів, що зосереджуються на ключових напрямках сучасної парламентської діяльності. Наприклад, Комітет з прав людини парламентаріїв опікується захистом парламентаріїв, права яких порушуються. Комітет з питань Близького Сходу, Комітет із забезпечення поваги до міжнародного гуманітарного права та Комітет з охорони здоров'я працюють над вирішенням складних регіональних і глобальних питань. МПС також створив Групу сприяння гендерній рівності, Форум жінок-парламентаріїв і Бюро молодих парламентаріїв для просування рівного представництва, розширення прав і можливостей жінок та молоді в політичному процесі. Серед новітніх структур – Робоча група з прозорості, підзвітності та відкритості, Робоча група з науки і технологій, а також Високорівнева консультативна група з протидії тероризму та насильницькому екстремізму. Для ефективного управління ресурсами та забезпечення фінансової прозорості функціонує Фінансовий підкомітет. Структура управління МПС – система, побудована на принципах демократичного представництва, інституційної взаємодії та відкритості, що забезпечує глобальну координацію парламентської діяльності, сприяє міжпарламентському діалогу [7].

Другу хвилю розвитку міжпарламентської взаємодії фіксують після Другої світової війни в період «холодної війни», коли зростала роль глобалізації та регіональної інтеграції.

Конгрес Європейського руху 1948 р. в Гаазі обговорив інтеграційні плани, що призвело до створення Ради Європи (1949) з консультативною Асамблеєю, пізніше – Парламентською асамблеєю Ради Європи (ПАРЄ).

1957 року засновано Європейське економічне співтовариство та Євратом, що започаткували євроінтеграційні процеси з Європейським парламентом (1962). У безпековій сфері 1949 року з'явилась Організація Північноатлантичного договору (НАТО), а 1956-го – Парламентська асамблея НАТО. У 1960–70-х роках з'явилося багато нових міжпарламентських інституцій: Латиноамериканський парламент (1964), Арабський міжпарламентський союз (1974), Центральнопівнічноамериканський парламент (1975), організація АСЕАН (1977) та інші, орієнтовані на регіональну інтеграцію [10, с. 51-57].

Третю хвилю пов'язують з пост-біполярним світом, коли було активовано створення субнаціональних та наднаціональних парламентських інституцій в рамках регіонального співробітництва

[33, с. 22-23]. Сьогодні нараховують від 40 до 100 міжпарламентських інституцій, що відрізняються метою, функціями та ступенем впливу [3, с. 561; 10, с. 51-57].

Досліджуючи міжпарламентські інституції К. Кісслінг виокремлює їх чотири основні типи [27, с. 13]: 1) Міжпарламентські неурядові організації (GRINGOs) – неформальні об'єднання парламентарів, створені для вирішення конкретних регіональних або тематичних завдань. Вони мають приватну основу та можуть фінансуватися парламентами. Поділяються: за регіональним принципом (наприклад, Азіатсько-Європейська зустріч парламентського партнерства, Євро-середземноморська конференція спікерів, G8 спікерів); за проблемним напрямом (наприклад, «Парламентарі за глобальні дії» (PGA), Парламент з навколишнього середовища, Парламентська мережа Світового банку); 2) Міжнародні або регіональні парламентські союзи і асамблеї. Це більш інституціалізовані організації, членство в яких формується делегаціями національних парламентів, з юридичною автономією. Прикладами є: Міжпарламентський союз (IPU, 1889), Арабський міжпарламентський союз, Євро-Латиноамериканська парламентська асамблея, Африканський парламентський союз тощо. Вони є представницькими, але не законодавчими органами; 3) Парламентські органи міжнародних або регіональних (урядових) організацій – ці інституції є офіційними частинами міжнародних чи регіональних організацій, підпорядкованими їм, з власними статутами та бюджетом. Вони можуть мати дипломатичні привілеї, брати участь у діяльності організації, іноді виконують законодавчі функції (приклад – Європейський парламент, Генеральна Асамблея ООН, Парламентська асамблея Ради Європи). Їх законодавчі повноваження часто є спільними або обмеженими; 5) Міжнародні або регіональні парламентські спеціалізовані агенції. Ці структури приєднані до урядових міжнародних організацій, мають часткову незалежність, часто виникають на основі простих рішень, а не договорів. Вони зберігають відносну автономію, наприклад: Парламентська асамблея НАТО, Парламентська конференція Балтійського моря, Парламентська асамблея Організації Чорноморського економічного співробітництва.

Розвиток міжпарламентської взаємодії демонструє поступове ускладнення і диференціацію інституцій, що відображає зростаючу роль парламентарів у міжнародних процесах. Виникнення різних типів міжпарламентських інституцій — від неформальних неурядових об'єднань до офіційних парламентських органів і спеціалізованих агентств — свідчить про розширення політичних, представницьких та регуляторних функцій у глобальному та регіональному масштабах.

Парламентські структури у ключових регіонах світу: види, функції та політичні особливості. Майже в кожній країні світу є певна форма парламенту. Парламентські системи поділяються на дві категорії: двопалатні та однопалатні.

Зі 190 національних парламентів світу 78 є двопалатними (156 палат), а 112 – однопалатними, що загалом становить 268 палат парламенту з приблизно 46 000 членів парламенту. Членами МПС є 181 національний парламент (див. рисунок 1) [7].

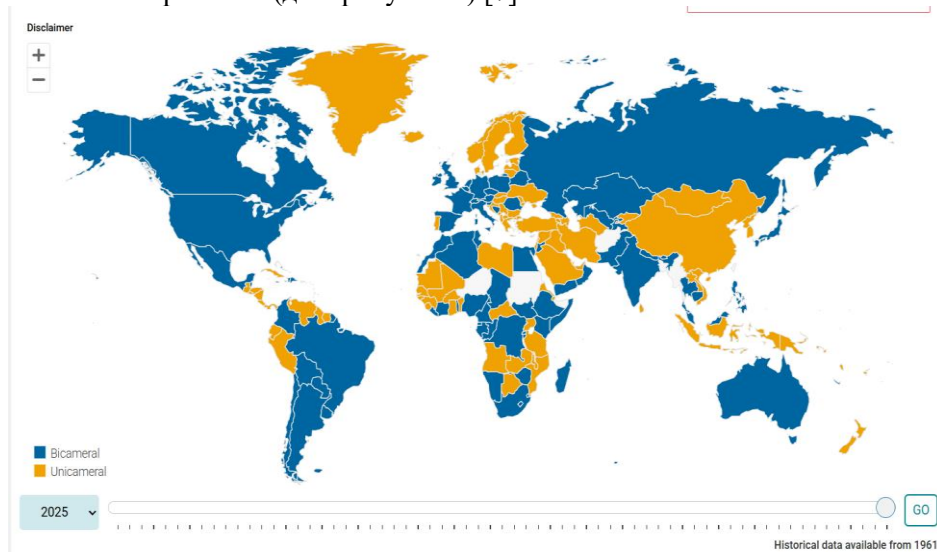

Рисунок 1. Парламенти світу. Розподіл за структурою: однокамеральні та двокамеральні

Взято на офіційному сайті МПС [7]

Так, у Європі політичні системи держав вирізняються значною інституційною різноманітністю, однак загальною тенденцією є домінування демократично обраних парламентів.

У більшості країн діють однопалатні парламенти, як-от у Албанії, Андоррі, Вірменії, Болгарії, Хорватії, Кіпрі, Данії, Естонії, Фінляндії, Греції, Угорщині, Ісландії, Латвії, Литві, Люксембурзі, Мальті, Монако, Чорногорії, Північній Македонії, Норвегії, Португалії, Молдові, Сербії, Словаччині, Швеції, Туреччині, Україні та інших. Члени цих парламентів обираються шляхом загальних прямих виборів, а вибори зазвичай відбуваються кожні чотири або п'ять років.

Бікамеральні парламенти представлені у таких країнах, як Австрія, Білорусь, Бельгія, Боснія і Герцеговина, Чехія, Франція, Німеччина, Ірландія, Італія, Нідерланди, Польща, Румунія, Російська Федерація, Словенія, Іспанія, Швейцарія та Велика Британія. Бікамералізм, який відображає історичні традиції розвитку парламентаризму.

Верхня палата, як правило, спочатку створювалася для представництва аристократії та стримування радикальних ініціатив нижньої палати. Існує думка, що друга палата є необхідною складовою парламенту [1, с. 172]. Проте деякі дослідники вважають, що вона доцільна переважно у федеративних державах, де представляє інтереси регіонів, тоді як в унітарних країнах її функції можуть бути зайвими. Ідеолог лейборизму С. Кріппс критикував бікамералізм, вказуючи, що дві палати, які розділяють суверенітет, ускладнюють ефективну демократію: друга палата або дублює першу, або не представляє народ цілком, і тому не повинна існувати в демократичному парламенті. Критика бікамералізму зводиться до наступного: друга палата є дублюючою, якщо обирається за тими ж правилами, що і нижня; вона антидемократична, якщо формується за іншими, більш вузькими правилами; ускладнює роботу парламенту, який і так повільно реагує на сучасні виклики. Проте, інші дослідники вважають, що двопалатні парламенти краще відображають інтереси регіонів і забезпечують баланс законодавчому процесі [3, с. 561]. Крім того, деякі верхні палати мають особливу рису – безперервність: їх склад оновлюється частинами, що надає стабільність (наприклад, Сенат США, Рада штатів Індії, Сенат Франції).

Назви палат зазвичай поділяють на нижню та верхню. Сьогодні верхня палата має менші повноваження і буває двох типів: слабка (її вето може бути подолане нижньою палатою, як у Великобританії, Польщі) або сильна (без її згоди закон не ухвалюється, наприклад в Італії, США). У системах англосаксонського права парламент включає главу держави (монарха чи президента) та обидві палати. У країнах континентальної традиції (Німеччина, Франція) парламент – це лише дві палати, глава держави до нього не входить [3, с. 554]. Глава держави бере участь у законодавчому процесі через підписання законів і право вето. Нижня палата, як правило, вдвічі або більше чисельніша за верхню, винятком є Велика Британія, де палата лордів за чисельністю більша за палату громад. Після реформ 2014–2015 рр. чисельність палати лордів зменшена до близько 800 членів, а палати громад – 650. Верхня палата формується різними способами: прямі вибори (США, Бразилія, Італія, Японія), непрямі вибори (Франція, Індія), призначення (Канада, Таїланд), спадкові пери (Велика Британія). Залежно від способу формування змінюються і повноваження палат: обрані прямим способом – найбільш впливові, призначені – слабші. Депутати нижньої палати обираються переважно прямими виборами на термін 4–5 років. У деяких країнах передбачені квоти для жінок, релігійних і національних груп, які обираються непрямо. Правомірність обрання депутатів перевіряє парламент, спеціальні комісії або судові органи. Згідно з теорією поділу влади, парламент є носієм верховної законодавчої влади. Це підтверджують конституції різних країн, наприклад: Конгрес у США, Палата депутатів і Президент у Греції, дві палати в Італії, парламент у Японії, Національний конгрес у Бразилії [3, с. 545-560].

Станом на 2024 рік у низці європейських країн уже пройшли або заплановані парламентські вибори - зокрема в Хорватії, Литві, Ірландії, Франції, Бельгії, Австрії, Португалії, Румунії та Великій Британії. Європейський парламентський ландшафт також демонструє приклади призупиненого або неактивного функціонування (як в Україні, де дата наступних виборів поки що не визначена) чи відсутності чітко зафіксованої дати наступних виборів [31].

У 2024 році парламентські вибори, що пройшли в низці європейських країн, засвідчили не лише оновлення складів національних законодавчих органів, а й важливі ідеологічні зрушення у настроях виборців. Вони стали дзеркалом глибинних соціальних змін, політичних трансформацій та нового запиту на моделі державного управління.

Одним із прикметних прикладів стало посилення позицій лівоцентристських сил. Так, у Литві значну підтримку здобула Соціал-демократична партія (LSDP), яка отримала 52 мандати і стала

найбільшою фракцією в Сеймі. Її лідер, Вілія Блінкевічюте, очолила урядову коаліцію з партією «Світанок Немунаса» та «Союз демократів «За Литву»». Попри перемогу, LSDP не отримала абсолютної більшості, що свідчить про збереження політичної конкуренції в країні. Це означає повернення виборця до традиційного соціального порядку після періоду правоконсервативного урядування. Водночас, коаліційний союз з націоналістичною партією викликав критику частини експертного середовища через ідеологічну несумісність.

У деяких країнах зберігається тенденція до право-центристської стабільності, через все більші поступки правим та утворення коаліцій центристів та правцентристів. Так, в Ірландії лідером перегонів на парламентських виборах в Ерахтас (ірл. Oireachtas) стала партія Фіанна Файл (Fianna Fáil або «Солдат долі»), що вважається центристською, соціал-консервативною «партією влади» з орієнтацією на мішану економіку й помірну національну політику. Ця партія здобула 48 місць і утворила коаліцію з Fine Gael («Родина ірландців»), яка вважається правцентристською, ліберально-консервативною, орієнтованою на ринкову економіку, поступовий соціальний лібералізм, проєвропейський курс. Партія "Fine Gael" здобула 38 місць. Третя партія, яка отримала найбільше місць (39 місць) – це "Sinn Féin" («Ми самі»), що є лівою, соціалістичною партією [8, с. 99]. Всі три партії підтримують ідею об'єднання Ірландії, але з різною інтенсивністю та підходами. Це свідчить про збереження політичної конкуренції в країні та відсутність значних змін у політичному ландшафті. Проте розпорошеність підтримки й падіння Зелених створюють виклики для урядування.

Ряд держав демонструють більш радикальний право-популістський розворот. Наприклад, в Австрії на парламентських виборах 2024 року Партія свободи Австрії (FPÖ) здобула 28,8% голосів та 57 місць, ставши найбільшою партією в парламенті. Однак, попри цей успіх, FPÖ не змогла сформувати уряд. Усі інші партії, які отримали найбільше місць на виборах, а це Народна партія Австрії (ÖVP), що отримала 26,3% голосів та 51 місце, та Соціал-демократична партія Австрії (SPÖ), яка отримала 21,1% голосів та 41 місце, відмовилися від коаліції з FPÖ через суперечливу політику її лідера Герберта Кікля. Президент Австрії, Александер ван дер Беллен, доручив формування уряду канцлеру Карлу Нехаммеру з Австрійської народної партії (ÖVP). Однак, після тривалих переговорів, Нехаммер подав у відставку, і президент призначив нового канцлера, голову консервативної Австрійської народної партії (ÖVP) Крістіана Штокера. У березні 2025 року було сформовано перший в історії Австрії три-партійний уряд, до якого увійшли ÖVP, Соціал-демократична партія Австрії (SPÖ, лівоцентристська, представлена Андреасом Баблером) та NEOS (Нова Австрія та Ліберальний форум - ліберальна партія, очолювана Беате Майнл-Райзінгер). Цей уряд став першим три-партійним у країні з 1949 року.

У Португалії на парламентських виборах 2024 року перемогла правцентристська коаліція «Демократичний альянс», яка здобула 28,8% голосів та 80 місць, що дозволило їй сформувати уряд. Соціалістична партія (PS) отримала 28% голосів та 78 місць, втративши понад 40 місць порівняно з попередніми виборами. Проте надзвичайно високий результат отримала праворадикальна партія «Chega» (здобула 22,6% голосів та 58 місць), ставши другою за величиною фракцією. Це стало тривожним сигналом для демократичного ландшафту країни. Відмова центристів вступати з нею в коаліцію призвела до тимчасової політичної нестабільності.

Своєрідний сигнал змін на політичному полі продемонструвала й Румунія, де перемогу на президентських виборах здобув незалежний кандидат Нікушор Дан. Його обрання на тлі низької довіри до партійної системи стало предметом чисельних диспутів навколо можливих виборчих маніпуляцій, в тому числі за допомогою формування закордонних виборчих округів.

У країнах Західної Європи зафіксовано як посилення правих, так і спроби лівоцентристських сил втримати баланс. Наприклад, у Франції партія «Національне об'єднання» здобула найбільше голосів, однак до влади прийшла коаліція центристів та соціалістів, що зуміла мобілізувати проєвропейський електорат і сформувати уряд.

У Великій Британії парламентські вибори завершилися перемогою Консервативної партії, яка змогла втримати владу попри те, що вона зазнала значних втрат, отримавши лише 23,7% голосів та 121 місце, що є найгіршим результатом в історії партії. Лейбористи здобули 43 місця, а Ліберально-демократична партія - 72 місця. Це свідчить про значні зміни в політичному ландшафті країни, зокрема, зростання підтримки менших партій.

Бельгія вкотре продемонструвала складність формування уряду. Правцентристська націоналістична партія N-VA (Nieuw-Vlaamse Alliantie - Новий Фламандський Альянс), що виступає за більшу автономію Фландрії та посилення регіонального самоврядування, орієнтована на

консервативну економічну політику стала лідером перегонів (здобула 25 місць), але через фрагментованість парламенту перемовини щодо коаліції зайшли в глухий кут, що спричинило чергову політичну паузу в країні.: Згодом коаліцію утворили три партії N-VA, PS та Open VLD. Партія PS (Parti Socialiste - Соціалістична партія) є лівоцентристською, соціал-демократичною, що є основним політичним гравцем у франкомовній Валлонії. Партія Open VLD (Open Vlaamse Liberalen en Democraten - Відкриті Фламандські Ліберали та Демократи) є ліберальною партією, що стоїть на проєвропейських позиціях і підтримує ринкову економіку. Так, три партії утворили урядову коаліцію, що поєднує націоналістичні, соціал-демократичні та ліберальні сили. Така коаліція прагне забезпечити баланс між регіональними інтересами Фландрії та Валлонії, а також підтримати економічне зростання, соціальний захист і подальшу євроінтеграцію.

На парламентських виборах 2024 року в Хорватії Хорватський демократичний союз (HDZ) здобув 55 місць, а його союзники - ще 6, що в сумі дало 61 місце. Основна опозиційна сила, Соціал-демократична партія (SDP), отримала 37 місць. Діючий уряд сформовано коаліцією HDZ та Патріотичного руху (DP), що вперше увійшов до уряду. Вибори відбулися на фоні вступу Хорватії до Шенгенської зони та зони євро.

У другому турі парламентських виборів 2024 року у Франції кандидати, підтримувані Національним фронтом (NFP), здобули 180 місць, а партія «Ensemble» - 159 місць. Республіканці (LR) отримали 39 місць. Вибори показали значне посилення правих сил у парламенті, зокрема, партія "RN" (Національний фронт) здобула 142 місця, що є значним зростанням порівняно з попередніми виборами.

Таким чином, парламентські вибори 2024 року в Європі засвідчили зміни в ідеологічному балансі. У більшості країн спостерігається зростання підтримки правих та ультраправих партій, що свідчить про зміщення політичного спектру вправо. Це може бути наслідком економічних труднощів, міграційних процесів та соціальних змін.

У країнах Азії парламентські структури значною мірою варіюються як за формою, так і за способом формування представницьких органів.

У більшості держав діють бікамеральні парламенти, з нижньою палатою, яку зазвичай обирають безпосередньо, та верхньою палатою - сформованою або шляхом непрямих виборів, або призначенням. Наприклад, такі країни, як Афганістан (із призупиненою діяльністю парламенту), Бутан, Камбоджа, Індія, Японія, Казахстан, Малайзія, Непал, Пакистан, Філіппіни, Таджикистан, Таїланд та Узбекистан мають двопалатні парламенти. У цих країнах членів нижніх палат обирають безпосередньо громадяни, тоді як верхні палати часто формуються через непрямі вибори або призначення. Верхні палати, як правило, мають дорадчі функції або представляють регіони, забезпечуючи баланс між центром і периферією.

Водночас такі країни, як Бангладеш, Бруней, Китай, Північна Корея, Індонезія, Іран, Киргизстан, Лаос, Мальдіви, Монголія, М'янма (із призупиненою діяльністю парламенту), Республіка Корея, Сінгапур, Шрі-Ланка, Тимор-Лешті, Туркменістан, В'єтнам та інші мають однопалатні парламенти. У більшості з них депутати обираються безпосередньо, за винятком таких випадків, як Бруней і Китай, де склад парламенту формується через непрямі вибори або призначення. Парламентські вибори в регіоні проходять у різні роки, як правило, з п'ятирічною періодичністю. Наприклад, у 2024 році вибори вже відбулись або відбуваються в Індії, Ірані, Індонезії, Пакистані, Республіці Корея, на Мальдівах та в інших країнах. Перші сесії новообраних парламентів зазвичай проходять через декілька тижнів після виборів. У багатьох державах верхні палати оновлюються частково або за окремим графіком, як у випадку з Радою штатів Індії чи Сенатом Пакистану. Таким чином, політична система країн Азії характеризується широким спектром моделей парламентського представництва — від демократичних виборів до авторитарних формувань рад. Ці відмінності зумовлені як історичними та культурними факторами, так і рівнем демократичного розвитку кожної окремої країни.

У країнах Близького Сходу та Північної Африки структура парламентів також демонструє значну різноманітність - як щодо форми правління, так і способу формування законодавчих органів. Бікамералізм в країнах цього регіону є часто компромісом між традицією і модернізацією. Більшість країн регіону зберігають двопалатну парламентську систему, де нижні палати зазвичай формуються шляхом прямих виборів, а верхні - призначаються або обираються непрямим шляхом (наприклад, у Марокко, Тунісі, Йорданії, Бахреїні, Єгипті, Алжирі тощо). В ряді країн продовжується оновлення інституцій. Наприклад в Тунісі після ухвалення нової конституції у 2022 році було створено верхню палату парламенту – Національну раду регіонів і округів, яка обирається непрямим голосуванням та

покликана відобразити територіальне представництво. Проте в більшості держав регіону продовжується балансування між традиціями та інноваціями, щоб утримати елементи традиційного впливу монархій або еліт при формальному збереженні виборчих процесів.

Водночас, у деяких країнах законодавчі органи повністю або частково призначаються владою. Наприклад, в Бахреїні верхня палата (Шура) повністю призначається монархом. В Омані, Саудівській Аравії, Йорданії, Ємені верхні палати або унікамеральні органи (як у Саудівській Аравії) формуються виключно шляхом призначення. Проте такі зміни супроводжуються критикою через концентрацію влади в руках виконавчої гілки, особливо президента. [24].

В Об'єднаних Арабських Еміратах члени Федеральної національної ради (FNC), що є консультативним органом, частково призначаються, частково обираються - це гібридна модель. Така система запроваджена у 2006 році в межах поступової політичної модернізації країни, що поєднує традиції еміратського правління з елементами представницької участі громадян. Загалом Рада складається з 40 членів, з яких 20 призначаються правителями семи еміратів, а ще 20 обираються через спеціально створені виборчі колегії. Кожен емірат має свою квоту місць, пропорційну його населенню, і формує виборчу колегію, до якої входять громадяни, затверджені місцевими правителями. Виборчі колегії мають право як голосувати, так і висувати кандидатів. У 2019 році в країні було запроваджено гендерну квоту, згідно з якою не менше 50% членів FNC мають бути жінками, що стало важливим кроком у розширенні участі жінок у політичному житті держави. Хоча FNC не має законодавчих повноважень, вона відіграє суттєву роль у консультаціях щодо законопроектів, затвердженні бюджету, а також у нагляді за діяльністю виконавчої влади через запити до міністрів [19].

У країнах з тривалими політичними чи збройними конфліктами, як-от Судан, Ємен, Лівія, Кувейт, парламентська діяльність або призупинена, або вибори давно не проводились. Наприклад, в Ємені востаннє парламент обирався у 2003 році, в Судані не має активного парламенту з 2019 року, в Кувейті на момент останніх виборів (2024) виник стан політичної нестабільності. У травні емір Мішааль аль-Ахмад аль-Джабер ас-Сабах розпустив парламент, обраний лише за місяць до того, та призупинив дію частини конституції на 4 роки. Причиною стали затяжні конфлікти між урядом і депутатами, зокрема спроби парламенту впливати на питання спадкоємності. Емір заявив про створення комісії для реформування конституції, яка не змінювалася з 1962 року. Це вже третє призупинення основного закону в історії Кувейту (після 1976 і 1986 років) і спроба стабілізувати систему управління країною [28].

У деяких країнах (наприклад, Туніс, Ірак, Єгипет, Ліван) попри складну політичну ситуацію триває демократичний виборчий процес. Це свідчить про намагання інституціоналізувати владу через вибори навіть у нестабільних умовах, зокрема, в Йорданії, Сирії, Єгипті, Катарі. Наприклад, в Йорданії вибори до парламенту відбулися 10 вересня 2024 року, участь у них узяли 32,25% виборців. Значний успіх здобула опозиційна ісламістська партія «Ісламський фронт дії», що отримала 31 мандат, що свідчить про зростання впливу релігійно орієнтованих сил у політичному ландшафті країни [25]. У Сирії вибори до Народної ради відбулися 15 липня 2024 року з явкою 38,16%, де партія Баас та її союзники традиційно зберегли домінування, отримавши загалом 185 із 250 місць. Це ще раз підтвердило збереження однопартійної структури влади, попри складну безпекову ситуацію в країні [13]. У Єгипті парламентські вибори заплановані на 2025 рік і, за прогнозами, відбуватимуться за змішаною системою. Основну конкуренцію очікується між партією «Майбутнє нації» та рядом проконтрольованих опозиційних сил, у контексті збереження авторитарної моделі політичної мобілізації. У Катарі, натомість, у листопаді 2024 року відбувся конституційний референдум, на якому 90,6% виборців підтримали скасування прямих виборів до консультативної ради (Шури). Це фактично означає відмову від започаткованої у 2021 році практики політичної лібералізації, і є кроком до зміцнення монархічної моделі влади. Таким чином, регіон демонструє строкату картину: від спроб демократизації до відкату в бік авторитаризму, що визначатиме подальші сценарії політичного розвитку країн [20]. У більшості африканських країн парламент є ключовим інституційним органом, відповідальним за законотворчу діяльність. Унікамерні (однопалатні) парламенти функціонують у таких державах, як Ангола, Бенін, Гамбія, Гана, Мозамбик, Сенегал, Сьєрра-Леоне, Танзанія, Уганда, Замбія тощо. В Бурунді, Камеруні, Чаді, Кенії, Ефіопії, Нігерії, Руанді, ПАР, Зімбабве та інших, діє бікамеральна (двопалатна) система, яка включає нижню палату (найчастіше Національну асамблею чи парламент) і верхню палату (Сенат або еквівалентний орган).

Основним способом формування складу парламентів у більшості країн є прямі вибори населення.

Така практика є типовою для нижніх палат у майже всіх державах і для деяких верхніх палат, як-от у Сенатах Екваторіальної Гвінеї та Зімбабве. У верхніх палатах деяких країн члени обираються непрямим голосуванням або призначаються - наприклад, у Камеруні, Руанді, Конго, Ефіопії та Лесото.

Крім того, в умовах політичних трансформацій або перехідних періодів парламенти можуть формуватися виключно шляхом призначення - приклади таких країн включають Гвінею, Малі, Габон і Південний Судан.

Виборчі цикли різняться залежно від держави, однак здебільшого вони охоплюють п'ятирічний термін. Останні парламентські вибори у країнах континенту проводились переважно у 2023–2024 роках, як-от у Демократичній Республіці Конго, Гвінеї-Бісау, Зімбабве, Кенії та Нігерії. У деяких державах вибори призначені на найближчі роки, зокрема на 2025, 2026 та далі. Водночас у таких країнах, як Еритрея, вибори не проводились з 1994 року, а в Нігері парламентська діяльність наразі призупинена [22].

На іншому полюсі перебувають країни з обмеженим або зовсім призупиненим парламентським процесом. У Судані обидві палати парламенту залишаються фактично розпущеними з 2019 року після військового перевороту, що створює глибокий вакуум законодавчої влади. У Лівії парламент – Палата представників – функціонує з 2014 року без жодного оновлення складу, попри численні заклики до проведення нових виборів. Така стагнація підважує легітимність законодавчого процесу та знижує рівень політичної участі громадян.

У країнах Латинської Америки та Карибського басейну парламентські системи представлені переважно бікамеральними органами, хоча є й унікальні приклади. Наприклад, у таких державах, як Антигуа і Барбуда, Аргентина, Багами, Барбадос, Беліз, Болівія, Бразилія, Чилі, Колумбія, Домініканська Республіка, Гренада, Гаїті, Ямайка, Мексика, Парагвай, Сент-Люсія, Тринідад і Тобаго, США та Уругвай діють двопалатні парламенти, що складаються з нижньої палати (зазвичай Палата представників чи Палата депутатів) та верхньої палати (сенату), причому нижня палата формується шляхом прямих виборів населення, а верхня - здебільшого через прямі вибори або призначення (наприклад, верхні палати Багамів, Барбадосу, Ямайки та Тринідаду і Тобаго формуються шляхом призначень).

У таких країнах, як Коста-Рика, Куба, Домініка, Еквадор, Сальвадор, Гватемала, Гайана, Гондурас, Нікарагуа, Панама, Перу, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Вінсент і Гренадіни, Суринам та Венесуела, парламент є унікамеральним і члени обираються виключно безпосередньо громадянами.

Терміни повноважень парламентів здебільшого коливаються від п'яти до шести років. Останні парламентські вибори пройшли, наприклад, в Аргентині та Парагваї у 2023 році, у Мексиці в 2024, в Канаді в 2025 році. Наприклад, парламентські вибори в Канаді 28 квітня 2025 р. відбулися після того як прем'єр-міністр Марк Карні розпустив парламент за погодженням з генерал-губернатором після відставки Джастіна Трюдо. Карні, колишній голова Банку Канади, зміг мобілізувати підтримку виборців, зокрема, через зростання напруженості у відносинах з США та загрози з боку президента Д. Трампа. Вибори відбулися достроково, хоча за законом вони мали відбутися не пізніше 20 жовтня 2025 року. Це були перші вибори за новим виборчим округом, що збільшив кількість місць у Палаті громад до 343. Ліберальна партія Канади під керівництвом Марка Карні здобула 169 місць, що на три менше за більшість. Це дозволило їй сформувати уряд меншості. Консервативна партія Канади під керівництвом П'єра Полієва здобула 144 місця, що є найкращим результатом партії з 2011 року. Нова демократична партія (NDP) зазнала значного падіння підтримки, здобувши менше 10 місць, що призвело до відставки лідера Джагміта Сінга. Блок Квебеку здобув 23 місця, зберігши своє представництво в парламенті. Зелені та інші малі партії отримали менше 5 місць. Уряд меншості Карні стикається з викликами у парламенті, де для прийняття законів йому необхідно заручитися підтримкою інших партій в умовах зовнішнього тиску.

В цілому, парламентські системи у країнах Латинської Америки і Карибського регіону демонструють широку різноманітність у структурі та способах формування палат, але переважно базуються на прямому народному волевиявленні, з винятками для верхніх палат у деяких державах, де застосовується призначення членів. Це відображає як історичні традиції, так і сучасні політичні особливості регіону.

У регіоні Океанії парламентаризм здебільшого представлений однопалатними системами, які функціонують на основі прямого загального виборчого права. Однак у деяких країнах - зокрема в Австралії та Палау - зберігається класична двопалатна структура парламенту, що відображає або

колоніальну спадщину, або внутрішні політичні традиції.

Австралія має розвинену парламентську систему, яка складається з Палати представників та Сенату, обидві палати обираються громадянами шляхом прямих виборів (останні вибори відбулися 3 травня 2025 року). Цей тип бікамералізму відзначається високою стабільністю та ефективністю, адже обидві палати активно беруть участь у законотворчому процесі.

У Новій Зеландії парламент представлений лише однією палатою - Палатою представників, яка обирається за змішаною виборчою системою. Останні вибори відбулися у жовтні 2023 року, й новий парламент розпочав свою роботу 5 грудня. З огляду на політичну стабільність країни, ця система вважається однією з найефективніших у регіоні.

Країни Тихоокеанського регіону, такі як Кірібаті, Самоа, Тувалу, Вануату та інші, мають парламентські системи, що загалом функціонують у межах однопалатної моделі. Вибори зазвичай проходять у демократичний спосіб, хоча у деяких державах, як-от у Самоа, виборчі процеси мають особливості через традиційні суспільні структури, які впливають на склад кандидатів та політичну участь. Наприклад, у Самоа лише особи, які мають титул «матаї» (вождів), мають право балотуватись до парламенту, що суттєво обмежує доступ до влади широким верствам населення. Особливе місце займає Палау, де діє двопалатна система з Сенатом і Палатою делегатів. Обидві палати формуються шляхом прямих виборів, і мають практично рівнозначні повноваження у прийнятті законів. Це нетипово для малого острівного суспільства, але відповідає політичній культурі США, яка значно вплинула на становлення системи управління у Палау.

У країнах, як-от Фіджі чи Папуа-Нова Гвінея, парламентаризм стикається з викликами, пов'язаними із політичною нестабільністю, плеємним впливом та слабкістю інституцій. Проте регулярне проведення виборів і поступове зміцнення демократичних механізмів свідчать про потенціал до політичного зростання. Таким чином, парламентські системи в Океанії демонструють широкий спектр моделей — від стабільних бікамеральних демократій до крихких, але функціональних однопалатних систем, де традиційні та сучасні елементи поєднуються у пошуках ефективного політичного представництва [22].

Виборчі системи національних парламентів: варіабельність моделей і регіональні відмінності. За даними Н.-К. Бормана та М. Голдера, які здійснили масштабне дослідження виборчих систем у демократичних державах за період з 1946 по 2011 рік, зазначається, що вибір виборчої системи рідко є виключно технічним або нейтральним рішенням - навпаки, його часто визначають політичні інтереси еліт, які прагнуть використати виборчі правила для досягнення стратегічних цілей: обмеження конкуренції, зміцнення влади або досягнення певного рівня політичної репрезентативності [15, с. 362]. Автори, зокрема, виявили, що у перші десятиліття після Другої світової війни в більшості країн домінували мажоритарні системи, проте починаючи з 1990-х років, відбулося зростання популярності пропорційних і змішаних виборчих моделей. Особливо помітними ці зміни стали в посткомуністичних країнах, державах Африки та Латинської Америки, де політичні трансформації спричинили хвилю електоральних реформ.

Сьогодні, за даними Н.-К. Бормана та М. Голдера 54% незалежних держав та напівавтономних територій, у яких проводяться прямі парламентські вибори, використовують мажоритарні системи відносної більшості; 35% застосовують пропорційні виборчі системи (PR); 10% використовують напівпропорційні системи, причому всі, окрім двох, є паралельними виборчими системами [15, с. 364].

Держави Європи та Африки демонструють найбільшу варіабельність виборчих систем. При цьому, в державах Європи останні десятиліття відбулася переорієнтація на використання виборчої системи пропорційного представництва (List Proportional Representation, List PR), яка діє в Німеччині, Італії, Іспанії, Португалії, Нідерландах, скандинавських і балтійських країнах. Водночас, в Великій Британії використовується мажоритарна виборча система відносної більшості, або так звана – First-Past-The-Post System (FPTP), при якій перемагає кандидат, що отримав найбільшу кількість голосів у одномандатному окрузі, незалежно від того, чи є ця кількість абсолютною більшістю. В Ірландії та на Мальті використовуються STV (Single Transferable Vote) або «система єдиного передаваного голосу». Це пропорційна виборча система у багатомандатних округах, де виборець може ранжувати кандидатів за пріоритетом, а голоси передаються від кандидатів з надлишком або від тих, хто вибув, до наступних уподобаних виборцем кандидатів, що дозволяє забезпечити пропорційне та справедливе представництво [12]. У Франції, Україні, Литві, Румунії використовується двотурова «мажоритарна виборча система» або «мажоритарна система абсолютної більшості» відома як TRS або Two-Round

System. Це система, при якій, якщо в першому турі жоден кандидат не отримує необхідної більшості голосів (зазвичай понад 50%), проводиться другий тур голосування між двома лідерами першого туру, і переможцем стає кандидат, який отримує більшість у другому турі. В ряді країн, таких як Угорщина, Болгарія використовуються змішані виборчі системи [11].

У країнах Африки найпоширенішою є мажоритарна система відносної більшості, або «переможець отримує все» (First-Past-The-Post, FPTP), яка використовується в Кенії, Нігерії, Уганді, Замбії, Гані та інших [20; 24]. Однак в окремих державах (зокрема, в Беніні, Малі, Гвінеї) використовується двотурова система (Two-Round System, TRS), а в таких країнах, як Південна Африка, Мозамбік, Намібія - пропорційне представництво (List PR) [34].

У більшості країн Латинської Америки переважає пропорційна виборча система за партійними списками (List PR), яка дозволяє забезпечити репрезентативність політичних сил у парламенті. Її застосовують Аргентина, Бразилія, Чилі, Колумбія, Перу, Болівія та інші. Водночас, у Венесуелі зберігається змішана система, що поєднує елементи пропорційного та мажоритарного голосування.

Азія демонструє значне різноманіття [22]. У великих країнах Південної та Південно-Східної Азії (Індія, Пакистан, Малайзія) використовується FPTP. У Японії та Південній Кореї запроваджено змішану систему, що поєднує FPTP і пропорційне голосування. У Непалі частково діє STV (одиничне передавальне голосування), а в Афганістані, Йорданії (до 2016 р.), Кувейті — система єдиного голосу в багатомандатному окрузі, що не передається (Single Non-Transferable Vote, SNTV). В Ізраїлі та Іраку діє пропорційна система (List PR). У країнах Близького Сходу, таких як Ліван, Іран, Сирія, переважають мажоритарні системи, зокрема Block Vote [16].

У Північній Америці FPTP переважає у США та Канаді, де вибори проходять у одномандатних округах. У США деякі штати, зокрема Мейн і Аляска, використовують Alternative Vote (AV) або систему Ranked Choice Voting на місцевому рівні. У Мексиці застосовується змішана виборча система, яка поєднує мажоритарний і пропорційний компоненти [12].

Океанія та Тихоокеанський регіон характеризуються широким спектром виборчих практик [22]. В Австралії застосовуються Alternative Vote (AV) для нижньої палати та STV для Сенату. У Новій Зеландії діє пропорційна система у змішаній формі. У менших країнах регіону — таких як Самоа, Фіджі, Соломонові острови — часто застосовуються FPTP або Block Vote.

Таким чином, пропорційна система (List PR) домінує в Європі, Латинській Америці, частинах Африки та Азії; мажоритарні системи (FPTP, TRS) широко використовуються в Північній Америці, Африці та Південній Азії. Змішані моделі та альтернативні системи голосування (AV, STV, система єдиного голосу в багатомандатному окрузі, що не передається — SNTV) здобули популярність у низці країн, зокрема в Японії, Австралії, Новій Зеландії та деяких державах Близького Сходу й Азії.

Висновки. Розвиток парламентаризму та систем представництва у різних країнах світу значною мірою залежить від активної участі держав у міжнародному обміні знаннями про різноманітні моделі парламентських систем і виборчі інструменти. Такі платформи, як Міжпарламентський союз, сприяють поширенню кращих практик і стимулюють проведення реформ, що відповідають національним політичним та соціальним особливостям, тим самим підтримуючи процес демократизації.

Аналіз світових практик свідчить, що виборчі системи мають ключове значення для формування структури і функцій парламентів, впливаючи на рівень політичної репрезентативності, конкуренції між політичними силами та стабільність владних інститутів. Особливо важливим є те, що вибір виборчої системи часто зумовлений не лише технічними міркуваннями, а й політичними інтересами еліт, що прагнуть використовувати інструменти голосування для посилення власної влади чи забезпечення справедливого представництва.

Тенденції розвитку вказують на збільшення популярності пропорційних і змішаних систем, які краще відображають політичне різноманіття суспільства та сприяють інклюзивності у парламенті. Водночас мажоритарні системи залишаються домінантними в ряді регіонів, забезпечуючи відносну простоту виборчого процесу і сприяючи стабільності урядових коаліцій.

З огляду на це, демократичний розвиток парламентаризму вимагає гнучкого підходу до вибору виборчих інструментів, які мають враховувати соціально-політичний контекст кожної країни, щоб створити баланс між ефективністю управління і справедливим політичним представництвом. Загалом, системний аналіз парламентських структур і виборчих механізмів у світі демонструє, що розвиток демократичних інститутів є процесом, який посилюється через міжнародний діалог і адаптацію моделей, що відповідають локальним умовам, стимулюючи розвиток стабільних і

відкритих систем народовладдя.

Бібліографічний список:

1. Азаренко Т. Парламентський бікамералізм та адміністративно-територіальна реформа. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11. С. 171–174.
2. Бабинська Н., Костантинівська А., Рибій О., Бондарчук А. А як у них? Світові парламентські практики. Створено в рамках програми USAID «Пада: підзвітність, відповідальність, демократичне парламенське представництво». ГМ «ОПОРА». К. : ФОП П'ятаков Ю.О., 2016. 79 с.
3. Гошовська В. А. Парламентаризм: підручник. 3-ге вид., допов. й розшир. / В. А. Гошовська та ін. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2024. 592 с.
4. Дудко І. Д. Міжнародний парламентаризм в інтерпретаціях західної політичної думки. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 37. С. 172–177.
5. Дудко І. Класифікаційні ознаки міжнародних парламентських інституцій: до питання про теоретичні засади міжнародного парламентаризму. *Вісник ННІ ПУДС*. 2023. № 2(18). С. 38–42.
6. Інструменти парламентського контролю у контексті післявоєнного відновлення / Аналітична довідка. Програма USAID RANG у співпраці з Комітетом ВРУ з питань економічного розвитку. Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). 2024. 28 с. URL: <https://internews.ua/storage/app/media/rang/Materials/Postwar-parliamentary-oversight.pdf>.
7. Міжпарламентський союз. Офіційний сайт. URL: <https://www.ipu.org/> (дата звернення: 24.05.2025)
8. Мохончук Б. С. Виборчі системи: порівняльно-правове дослідження. Харків: Юрайт, 2021. 306 с.
9. Осадчук І. Ю. Атипові парламентські системи правління (на прикладі країн Африки, Південної Америки й Океанії). *Регіональні студії*. 2019. № 17. С. 42–45.
10. Узун Ю. В. Архітектура регіонального представництва в системах багаторівневих відносин. *Політичне життя*. 2023. Вип. 3. С. 48–64.
11. Чупрін Р. В. Гібридні виборчі системи в сучасному світі: основні різновиди та тенденції застосування на загальнонаціональному рівні. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2016. № 1/2(29/30). С. 54–61.
12. ACE Electoral Knowledge Network. Comparative Data. URL: <https://aceproject.org/epic-en/>.
13. Al Arabiya English. The Ba'ath Party of Syria won the parliamentary elections, as expected. URL: <https://english.alarabiya.net/News/middle-east/2024/07/18/syria-s-ruling-baath-party-wins-parliamentary-vote-as-expected>
14. Bauer M., Schreyer B. Bicameralism and Democracy: Institutional Variation and Effects. London: Palgrave Macmillan, 2017. 312 p.
15. Bormann, N.-C., Golder, M. Democratic Electoral Systems around the World, 1946–2011. *Electoral Studies*. 2013. Vol. 32, Is. 2. P. 360–369.
16. Carmack, T. Comparative Analysis of Electoral Systems and Political Institutions. Cambridge University Press, 2012. 275 p.
17. Cofelice A. Ideas, beliefs and norms: what role for International Parliamentary institutions? Centro Studi sul Federalismo. 2019. URL: https://www.csfederalismo.it/images/Research_paper/CSF-RP_Cofelice_IPIs_Dec.2019.pdf
18. Cofelice, Andrea and Kingah, Stephen, "The Role of Regional Parliaments in Enhancing Democracy in the South" in *Comparative Regionalisms for Development in the 21st Century: Insights from the Global South*. Ed. Fanta, Emmanuel, Shaw, Timothy and Tang, Vanessa (Farnham: Ashgate, 2013), 191–207.
19. Federal National Council – UAE Government Portal. URL: <https://u.ae/en/about-the-uae/the-uae-government/the-federal-national-council>.
20. Inter-Parliamentary Union. Elections in the Middle East and North Africa / IPU Parline. URL: https://data.ipu.org/elections/?region=middle_east_and_north_africa&structure=.
21. Inter-Parliamentary Union. Syrian Arab Republic – Parliamentary Elections 15 July 2024. URL: <https://data.ipu.org/parliament/SY/SY-LC01/election/SY-LC01-E20240715/>.
22. Inter-Parliamentary Union. Parliamentary elections in the Pacific region / IPU. URL: https://data.ipu.org/elections/?region=sub_saharan_africa&structure=.
23. IPU 2022–2026 Strategy. For democracy. For everyone / Inter-Parliamentary Union. Geneva: Courand et Associés (France), 2022. 23 p.
24. IPU Data. Elections in North Africa. URL: https://data.ipu.org/elections/?region=north_africa&structure=.
25. Jordan holds parliamentary elections with low turnout, Islamists gain seats. The Arab Weekly. Wednesday 11/09/2024. URL: <https://the arabweekly.com/jordan-holds-parliamentary-election-clouded-gaza-war-amid-low-turnout>.
26. Katz R. S. Democracy and Elections: Electoral Systems and Their Consequences. Oxford University Press, 2005. 300 p.
27. Kissling, C. The legal and political status of international parliamentary institutions Background Paper No. 4). Committee for a Democratic U.N. 2011. URL: https://www.unpacampaign.org/files/2011ipis_en.pdf.
28. Kuwait's Emir dissolves parliament, suspends some constitution articles. Reuters. 2024. 10 травня. URL:

<https://www.reuters.com/world/middle-east/kuwaits-emir-dissolves-parliament-suspends-some-constitution-articles-2024-05-10/>

29. Lijphart, A. *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. – New Haven: Yale University Press, 1999. 368 p.

30. Olltoghchán an 34ú Dáil : 29 Samhain 2024 – 34th Dáil General Election, 29 November 2024. URL: https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/electoralProcess/electionResults/dail/2025/2025-04-02_34th-dail-general-election-results_en.pdf.

31. Parliamentary Elections Data. IPU Data. URL: <https://data.ipu.org/elections/?region=europe&structure=>.

32. Powell, G. B. *Elections as Instruments of Democracy: Majoritarian and Proportional Visions*. Yale University Press, 2000. 256 p.

33. Rocabert J., Schimmelfennig F., Crasnic L., Winzen T. The Rise of International Parliamentary Institutions: Purpose and Legitimation. *The Review of International Organizations*. 2019. N 14(4). P. 21–24.

34. Rustici, A. *Electoral Systems and Democratic Representation*. London: Routledge, 2016. 280 p.

References:

1. Azarenko, T. (2020). Parlamentskyi bikameralizm ta administratyvno-terytorialna reforma [Parliamentary bicameralism and administrative-territorial reform]. *Pidpryemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, (11), 171–174.

2. Babinska, N., Kostantynivska, A., Rybii, O., & Bondarchuk, A. (2016). A yak u nykh? Svitovi parlamentski praktyky [What about them? Global parliamentary practices]. Kyiv: FOP Pyatakov Yu.O. (Created under USAID program "PADA: accountability, responsibility, democratic parliamentary representation").

3. Hoshovska, V. A., et al. (2024). *Parlamentaryzm: pidruchnyk* [Parliamentarism: textbook] (3rd ed., rev. and expanded). Kyiv: Taras Shevchenko National University.

4. Dudko, I. D. (2022). Mizhnarodnyi parlamentaryzm v interpretatsiiakh zakhidnoi politychnoi dumky [International parliamentarism in Western political thought interpretations]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii*, (37), 172–177.

5. Dudko, I. D. (2023). Klasyfikatsiini oznaky mizhnarodnykh parlamentskykh instytuttsii: do pytannia pro teoretychni zasady mizhnarodnoho parlamentaryzmu [Classification features of international parliamentary institutions: on theoretical foundations of international parliamentarism]. *Visnyk NNI PUdS*, 2(18), 38–42.

6. USAID RANG. (2024). *Instrumenty parlamentskoho kontroliu u konteksti pislivoiennoho vidnovlennia* [Analytical report on parliamentary oversight tools in postwar recovery]. Kyiv: USAID. <https://internews.ua/storage/app/media/rang/Materials/Postwar-parliamentary-oversight.pdf>

7. Inter-Parliamentary Union. (2025). *Official website*. <https://www.ipu.org/>

8. Mohonchuk, B. S. (2021). *Vyborchi systemy: porivnialno-pravove doslidzhennia* [Electoral systems: comparative legal study]. Kharkiv: Yurayt.

9. Osadchuk, I. Yu. (2019). Atypovi parlamentski systemy pravlinnia (na prykladi krain Afryky, Pivdennoi Ameriky i Okeanii) [Atypical parliamentary systems of governance: examples from Africa, South America and Oceania]. *Regionalni studii*, (17), 42–45.

10. Uzun, Yu. V. (2023). Arkhitektura rehionalnoho predstavnytstva v systemakh bahatorivnevnykh vidnosyn [Architecture of regional representation in multi-level relations systems]. *Politychne zhyttia*, (3), 48–64.

11. Chuprin, R. V. (2016). Hibridni vyborchi systemy v suchasnomu sviti: osnovni riznovydy ta tendentsii zastosuvannia na zahalnonatsionalnomu rivni [Hybrid electoral systems in the modern world: main types and application trends at the national level]. *Visnyk NTUU "KPI". Politolohiya. Sotsiolohiya. Pravo*, 1/2(29/30), 54–61.

12. ACE (2025). ACE Electoral Knowledge Network. Comparative Data. URL: <https://aceproject.org/epic-en/>

13. Al Arabiya English (2024). The Ba'ath Party of Syria won the parliamentary elections, as expected. URL: <https://english.alarabiya.net/News/middle-east/2024/07/18/syria-s-ruling-baath-party-wins-parliamentary-vote-as-expected>

14. Bauer, M., & Schreyer, B. (2017). *Bicameralism and democracy: Institutional variation and effects*. Palgrave Macmillan.

15. Bormann, N.-C., & Golder, M. (2013). Democratic electoral systems around the world, 1946–2011. *Electoral Studies*, 32(2), 360–369.

16. Carmack, T. (2012). *Comparative analysis of electoral systems and political institutions*. Cambridge University Press.

17. Cofelice, A. (2019). Ideas, beliefs and norms: What role for international parliamentary institutions? Centro Studi sul Federalismo. https://www.csfederalismo.it/images/Research_paper/CSF-RP_Cofelice_IPIs_Dec_2019.pdf

18. Cofelice, Andrea and Kingah, Stephen, "The Role of Regional Parliaments in Enhancing Democracy in the South" in *Comparative Regionalisms for Development in the 21st Century: Insights from the Global South* ed. Fanta, Emmanuel, Shaw, Timothy and Tang, Vanessa (Farnham: Ashgate, 2013), 191–207.

19. Federal National Council – UAE Government Portal. (n.d.). URL: <https://u.ae/en/about-the-uae/the-uae-government/the-federal-national-council>

20. Inter-Parliamentary Union. (n.d.). Elections in the Middle East and North Africa. URL: https://data.ipu.org/elections/?region=middle_east_and_north_africa&structure=

21. Inter-Parliamentary Union. (2024). Syrian Arab Republic – Parliamentary elections 15 July 2024. URL: <https://data.ipu.org/parliament/SY/SY-LC01/election/SY-LC01-E20240715/>
22. Inter-Parliamentary Union. (n.d.). Parliamentary elections in the Pacific region. URL: https://data.ipu.org/elections/?region=sub_saharan_africa&structure=
23. Inter-Parliamentary Union. (2022). *IPU 2022–2026 strategy: For democracy. For everyone*. Courand et Associés. URL: <https://www.ipu.org/resources/publications/about-ipu/2022-01/strategy-2022-2026>
24. Inter-Parliamentary Union. (n.d.). Elections in North Africa. URL: https://data.ipu.org/elections/?region=north_africa&structure=
25. Jordan holds parliamentary elections with low turnout, Islamists gain seats. *The Arab Weekly*. 2024. URL: <https://the arabweekly.com/jordan-holds-parliamentary-election-clouded-gaza-war-amid-low-turnout>
26. Katz, R. S. (2005). *Democracy and elections: Electoral systems and their consequences*. Oxford University Press.
27. Kissling, C. (2011). *The legal and political status of international parliamentary institutions* (Background Paper No. 4). Committee for a Democratic U.N. URL: https://www.unpacampaign.org/files/2011ipis_en.pdf
28. Kuwait's Emir dissolves parliament, suspends some constitution articles. URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east/kuwaits-emir-dissolves-parliament-suspends-some-constitution-articles-2024-05-10/>
29. Lijphart, A. (1999). *Patterns of democracy: Government forms and performance in thirty-six countries*. Yale University Press.
30. Olltoghchán an 34ú Dáil: 29 Samhain 2024 – 34th Dáil General Election, 29 November 2024. URL: https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/electoralProcess/electionResults/dail/2025/2025-04-02_34th-dail-general-election-results_en.pdf
31. Parliamentary Elections Data. IPU Data. URL: <https://data.ipu.org/elections/?region=europe&structure=>
32. Powell, G. B. (2000). *Elections as instruments of democracy: Majoritarian and proportional visions*. Yale University Press.
33. Rocabert, J., Schimmelfennig, F., Crasnic, L. & Winzen, T. (2019). The rise of international parliamentary institutions: Purpose and legitimation. *The Review of International Organizations*, 14(4), 21–24.
34. Rustici, A. (2016). *Electoral systems and democratic representation*. Routledge.

Prokopenko Y. Parliamentary systems and electoral instruments: World practice

In the modern world, parliamentarism and electoral systems are key instruments for ensuring democratic governance and political stability. Globalization, technological progress, and changing societal demands drive continuous transformations of parliamentary institutions and electoral mechanisms. Studying global models of parliamentarism and electoral systems allows for identifying effective approaches to political representation and understanding the challenges faced by democratic states, especially in the context of growing political polarization, unequal electoral participation, and new forms of political interaction. The Inter-Parliamentary Union plays a special role in this process by uniting parliaments of different countries and facilitating coordinated efforts to address global challenges. This article offers a comprehensive analysis of various parliamentary systems (unicameral and bicameral), electoral models (majoritarian, proportional, mixed), and their impact on the quality of democratic representation, government stability, and legislative effectiveness. The theoretical concepts of leading foreign and domestic scholars are examined. The research methodology is based on comparative-historical analysis, a systemic approach, and content analysis of official data from the Inter-Parliamentary Union and the ACE Electoral Knowledge Network. The role of the Inter-Parliamentary Union in strengthening parliamentarism and enhancing the quality of the democratic process is also analyzed. The study is structured into three main sections: an examination of the role of the Inter-Parliamentary Union, an overview of parliamentary system types across various world regions, and a comparison of electoral systems considering their advantages, challenges, and development trends. This comprehensive approach enables the formation of an integrated picture of contemporary transformations in parliamentarism and electoral technologies, identifying key problems and prospects for reforms on a global scale.

Keywords: electoral systems, structural-functional analysis, representation systems, parliamentarism, Inter-Parliamentary Union, political process.